

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra teorie kultury (kulturologie)
Studijní obor kulturologie

Lenka Burešová

INTERNET A HARRY POTTER

Masová média jako kulturní a sociální subsystemy

esej

4. ročník

Kultura a média II.

PhDr. Ondřej Hubáček

Praha 2005

V dnešním světě, kde je tak mnoho vztahů zprostředkováno rozličnými institucemi, nabylo velké obliby zviditelňování se na internetu prostřednictvím osobních stránek či různých sdružení. Velmi rozsáhlým a oblíbeným způsobem sebeprezentace je tvorba povídek a jejich následné uveřejňování. Nejedná se tak docela o relaxační kulturu, neboť tvorba povídky je aktivní proces a čtenáři mají možnost komentářů, v nichž se vyjadřují ke kvalitě dotyčné povídky, přicházejí s nápady, jak dílo rozvinout a na mnohých takto zaměřených serverech bývá též hojně využívána možnost diskuse.

Mezi účastníky dochází interpersonálnímu vztahu, neboť komunikace pobíhá mezi konkrétními jedinci - individui - a zapojit do diskuse se může, obvykle po registraci, kdokoliv. Rovněž dochází k propojování médií tištěných (noviny) s televizí a internetem, jež se vzájemně ovlivňují. Sami účastníci diskusí bývají konfrontováni s názory a činnostmi, o kterých by se jinak těžko dozvěděli a které by pravděpodobně bez internetu ani vzniknout nemohly, nebo jen v omezené míře. Rozličné fan kluby jsou toho důkazem.

Chceme se zaměřit na jeden rozsáhlý fenomén, internetem podmíněný, a sice na konkrétní fan fiction. Na počátku byla kniha. U jedné však zdaleka nezůstalo, dnes je jich šest a sedmá (poslední) se píše. Po konstatování, že autorkou je Joanne K. Rowlingová, napadne snad každého na této planetě, kdo žije v jen trochu rozvinuté zemi s vytvořenou komunikační sítí, o jakou sérii se jedná. Obliba kouzelného světa Harryho Pottera obletěla svět.

Příběh o malém chlapci, který vedle svých přátel roste, vyvíjí se a dozrává v mocného kouzelníka, vepsaný do šesti (sedmi) knih, už dávno začal žít svým vlastním životem. Neboť tento příběh, jenž zatím zůstává nedokončený a tím i otevřený k rozličným spekulacím, láká k vlastním interpretacím a vlastnímu zpracování; kolem Harryho Pottera (HP) se rozpoutala rozsáhlá marketinková bouře, kterou přizívuje i sama autorka. Knihy byly přeloženy snad do všech myslitelných jazyků, včetně velštiny, irštiny, latiny a starověké řečtiny. Na základě oněch šesti původních knih vznikla literatura doplňující (např. o kouzelných tvorech nebo o nejoblíbenější kouzelnické kolektivní hře – famfrpálu), dále filmy, upomínkové předměty a také paralelní svět v povídkách vytvářených HP příznivci a uveřejňovaných na internetu. Knihy primární, sekundární, samozřejmě denní tisk a periodika, film a konečně internet, to jsou média, na nichž lze nalézt v mnoha jazykových mutacích takové množství informací o HP, že přečíst je všechny by vydalo na několik životů.

Harry Potter se tak stal mediální hvězdou a oblíbenou postavou povídek fan fiction. *Fan fiction* (*fanfiction*, označovaná též zkratkou *ff* nebo *FF*) je taková povídka, která „využívá světa vytvořeného někým jiným“ (SOS). Příznivci a fanoušci určité knížky, seriálu

nebo filmu vytvářejí vlastní komunitu, *fandom*, v tomto případě *HP fandom*. Tito HP příznivci vyvíjejí nejen již výše zmiňované literární aktivity, ale nezdědka přispívají i ilustracemi či fotografickými montážemi k HP; tato jejich obrazová tvorba se pak nazývá *fanart*.

V případě, že dojde ke spojení dvou fandomů v jedné povídce, vznikne *crossover*, legitimní povídková kategorie, využívající prvků či postav z odlišných knih, seriálů apod.. Takto se může vytvořit montážní svět Harryho Pottera a například Pána prstenů, v důsledku čehož lze v jednom příběhu potkat třeba Albuse Brumbála a Gandalfa Šedého (Bílého).

Fan fiction okolo Harryho Pottera, tento průvodní jev původně výhradně knižního hrdiny, je nesmírně zajímavou oblastí lidské činnosti, kterou bychom rádi prozkoumali podrobněji. Nadšenečtí spisovatelé HP bez rozdílu věku vytvořili mnoho všemožných variací jeho osudu a osudů postav, jež ho obklopují, od nejbližších kamarádů až po zaryté nepřátele včetně těch smrtonosných. Tato svá díla uveřejňují na webových stránkách k tomu určených (archivech) nebo na vlastních osobních stránkách. Ačkoli fenomén fan fiction není zdaleka nový a nevznikl teprve s příchodem Harryho Potterera na literární scénu (podobné povídky vznikaly již na téma Star Trek, Profesionálové či Hvězdné války), dotýká se nyní nové dimenze. Produkce tohoto typu psaní je masovější než kdy dřív, pokud lze takto označovat jev, který je již svou podstatou od počátku spjat s masmédií.

Psaní těchto povídek má určitá pravidla, která se mohou a nemusí respektovat, mohou se dokonce s rozmyslem porušovat, ale je dobré o nich vědět. Svět příznivců HP vytvořil určité formální náležitosti, z nichž některá se obecně dodržují. A nutno přiznat, že je to sám o sobě fascinující svět. Lze se zde setkat s mnoha jevy v běžné literatuře nedostupnými.

Šest dosud vydaných knih o Harry Potterovi a další doprovodná literatura, kterou J. Rowlingová schválila jako věrohodnou a oficiální (např. *Famfrpál v průběhu věků* od Kennilworthy Wishp), se nazývá *cannon* (*canon*, *kánon*). Mezi tuto kanonickou literaturu patří ještě osobní internetové stránky autorky. Všechny informace zde obsažené je třeba brát jako dané a bez výhrad platné. Pokud se v povídkách fan fiction některá z těchto význačných faktů porušují, jedná se tzv. *AU*, tedy *alternative universe*, alternativní svět, což je další legitimní kategorie fan fiction.

Kromě informací obsažených v kánonu lze narazit také na takové, jež snesou označení *fanon*. Jedná se o informace natolik rozšířené, že se často s těmi kanonickými zaměňují, byť

byly vytvořeny na půdě fan fiction. Pro existenci dotyčných jevů neexistuje v původním příběhu žádné potvrzení, neboť tento se k nim vůbec nevyjadřuje.

Impulesem k napsání určité povídky se může stát *challenge* (výzva) uveřejněná na některém ze serverů obsahujících archiv nebo i na základě soukromé korespondence. Jedná se o nápad čtenáře, který navrhne základní motiv a zápletku povídky, „kterou však sám nerozvede a poskytne ji spisovateli, aby ji napsal. Někdy se používá v soutěžích“ (SOS). Dochází k tomu často a autoři svou inspiraci uvádějí v upozornění předcházejícím povídce samotné.

Toto upozornění umístěné mimo vlastní text před povídkou nebo na jejím konci se označuje jako *A/N*, tedy *author's note* (autorská poznámka). Autorovi se tak naskýtá možnost si svou vlastní povídku okomentovat, dovysvětlit, případně poděkovat těm, kdo mu pomáhali text stylisticky či myšlenkově vypilovat. Takový člověk se nazývá *beta-reader* a jelikož jsou příznivci HP světa nadšenci, nikoli profesionální spisovatelé, bývá tato služba velmi ceněna a využití služeb takto povolané osoby bývá na výsledném díle většinou znát. Stránky SOS o beta-readerovi říkají toto: je to „editor, ochotný a relativně spisovatelsky zdatný člověk, který si přečte vaši povídku ještě před jejím uveřejněním a upozorní vás na gramatické chyby, překlepy, stylistické nedokonalosti, problém v zápletkce, charakterizaci, dialozích... Dobrý beta-reader je spisovatelův pravý poklad. Bývá slušností jej zmínit v záhlaví nebo na konci povídky“ (SOS).

Příběhy na motivy HP mohou být jednoduché jednorázové povídky (tzv. jednorázovky) stejně jako rozsáhlé příběhy o mnoha kapitolách. Prozaický text lze prokládat verši nebo lze vytvořit *songfic*, což je povídka vytvořená na motivy písně, která se po slokách vkládá mezi text. Povídka také může být „určitou písní výrazně inspirována“ (SOS). Specifickou povídkovou kategorií je forma *drabble*, velmi krátká povídka pohybující se kolem sta slov. Na přesné stovce se obvykle netrvá, ale může být vnímáno jako zvláštní bonus, povede-li se autorovi něco takového, nebo to může být podmínka v literární soutěži. Drabble nechává dostatečný prostor pro čtenářovu fantazii, avšak zároveň klade i značné nároky na autora, jenž musí být na tak malé ploše dostatečně stručný a přitom srozumitelný.

S postavami, které se v povídce vyskytnou, lze zacházet několikerým způsobem. V případě, že autor dodržuje knižní charakteristiku postavy a líčí tak postavu v souladu s předlohou, jedná se o postavy *IC* (*in character*, tedy o postavy *v souladu s charakterem*). Takové postavy jsou bez problémů uvěřitelné, neboť dodržují linii, kterou jim přisoudila sama J. Rowlingová a někteří čtenáři z rozvětvené obce fan fiction striktně vyžadují pouze tyto

povídky. Opakem IC je *OOO* (*out of character*, nebo-li *odchýlení od charakteru*), kdy se postava chová a jedná tak, jak by v originále nikdy nejednala. Může to být způsobeno autorským záměrem či naopak jeho nedostatečnou kompetencí ke psaní povídek, avšak v podstatě je celá HP fan fiction bruslením na tenkém ledě ve snaze si postavy přizpůsobit pro svůj literární záměr a přitom je ponechat uvěřitelnými. Kategorií samy pro sebe jsou povídky záměrně pracující s kontrastem postav i děje vůči předloze, čehož nejlepším příkladem je *slash*.

Slash (japonsky *Yaoi*) je někdy považován za zvláštní kategorii, jindy jen za ozvláštňující prvek, jenž nezasluhuje samostatné škatulky. Jedná se o zobrazení romantického či erotického vztahu dvou osob stejného pohlaví. Název je odvozen od anglického slash (lomítko), jímž se takový pár označuje, např. HP/DM (Harry Potter a Draco Malfoy). Podobně však bývají označovány i klasické heterosexuální páry typu HP/GW (Harry Potter a Ginny Weasleyová), jež bývají označovány jako *het* (zkratka z heterosexual). Slash, ve kterém vystupují dvě ženy ve výše uvedeném vztahu, se nazývá *femslash* (japonsky *Yuri*).

Slash je zvláštní fenomén, který píše převážně dívky a ženy často (ale není to pravidlo) jako eroticky vypjaté, zacházející na pomezí pornografie či je dokonce daleko překračující. Proč tomu tak je, bylo předmětem nejedné diskuse mezi čtenářkami i samotnými autorkami slashe na straně jedné a jeho odpůrkyněmi na straně druhé, i mezi příznivkyněmi tohoto žánru navzájem. Vypadá to, že slash je tak trochu srdeční záležitost, buď si ho čtenář(ka) oblíbí, nebo ne. Ovšem i v této kategorii povídek lze nalézt díla natolik stylisticky i myšlenkově vytříbená, že se slash náhle nezdá být zdaleka tak absurdní kategorií.

Pornografické povídky se bez ohledu na pohlaví aktérů označují zkratkou *PWP* (*Plot? What plot? neboli Zápletka? Jaká zápletka?* či ještě výmluvněji *Porn without Plot*, tedy *Porno bez zápletky*) nebo také *smut*. Dotyčné povídky nemají žádnou, nebo jen zcela jednoduchou až chatrnou – a vlastně i zcela nedůležitou zápletku, jelikož „cílem je vylíčit detailní sexuální scénu mezi dvěma postavami“ (SOS).

Fantazie mnohých spisovatelů je v tomto ohledu opravdu nevyčerpatelná a zřejmě pod poupraveným heslem „papír snese všechno“ existují další subkategorie, některé jen těžko uvěřitelné. Některé párování (*pairing*) je natolik bizarní, že se znechucením čtenářů již předem počítá. Označuje se jako *squick* (*squickfic*) a většinou se jedná o pár, jenž se většině čtenářů oškliví, třeba proto, že je takto spojována nějaká obecně vážená postava s postavou vnímanou jako odpudivou. Dále lze narazit na *D/S* (*D-S*, tedy *dominance – submission*) označující povídku, „v jejichž erotických situacích hraje velkou roli formální nebo neformální

„mocenská nerovnováha mezi zúčastněnými“ (SOS), dále na *Non-con (NC, non consensual)*, tedy nedobrovolný sexuální styk či dokonce znásilnění, a konečně na *S/M (sm, sadomasochism)*. Takováto témata, hojná v angličtině, se v češtině příliš často nevyskytují, nebo alespoň ne ve své nejdrastičtější podobě, stejně jako *MPREG*, tedy *male pregnancy* (mužské těhotenství), *twincest*, označující incestní vztah mezi dvojčaty nebo *crossdressing*, kdy se některá z postav „převléká za osobu opačného pohlaví (nejčastější jsou Harry nebo Draco jako dívka)“ (SOS).

Zejména kvůli výše uvedeným tématům se povídky označují *ratingem*, který vytyčuje přípustnou věkovou hranici čtenáře a slouží jako varování. Obvykle se užívá dělení na povídky *bez omezení* či *pro všechny (G, general)*, *od 12ti let (v anglickém prostředí od 13ti let)*, označováno jako *PG* a *PG-13, parental guidance*, *od 15ti let* a *od 18ti let* nebo-li *pro dospělé (NC-17)*. Zkratka *R (restricted)* pak varuje před přílišným násilím.

Vedle takovýchto z hlediska většinového čtenáře okrajových témat lze originál dotvořit či rozvinout ještě jiným zásahem. Autor může dle svého uvážení obohatit svou povídku novou postavou či dokonce postavami, které se v knižní předloze vůbec nevyskytují. Potom se jedná o *OC (original character)*, tedy *originální postavu*, která je výtvořem a majetkem jen a jen autora (nikoli J. K. Rowlingové, jak se v ostatních případech kvůli autorským právům výslovně uvádí v záhlaví každé povídky). Je to zcela legitimní a hojně využívaný postup, který však s sebou nese jedno velké úskalí, a sice neudělat z takovéto (převážně ženské) postavy vlastní projekci a neobdařit ji zcela nelidskou a nestravitelnou dokonalostí. Toto nebezpečí se týká zejména velmi mladých autorek.

Pro takovouto postavu, která se vymkla kontrole, se vžilo označení *Mary Sue*. *Mary Sue* je „většinou originální ženská nebo dívčí postava, která na sebe nelogicky strhne pozornost celého Harry Potter světa. Bývá nadprůměrně krásná, inteligentní, mívá neobvyklé magické schopnosti, významné předky, tragický osud nebo dětství a je velmi nepřirozeně dokonalá. *Mary Sue* je diagnóza“ (SOS). Povídky, v nichž se *Mary Sue* vyskytují, bývají velmi romantické a celkově plytké.

Kromě takovýchto velmi slabých povídek nazývaných *badfic* či *badfiction*, pocházejících vesměs od nekompetentních a vůči vlastní tvorbě nekritických autorů, lze nalézt i takové autory, jenž si ve své tvorbě udržují dlouhodobě vysoký standard. Takovému z autorů, který vejde do obecného povědomí čtenářů dotyčného fandomu jako autor kvalitních děl, přísluší přívěsk *BNF (big fan name)*.

Povídky lze dále rozdělit dle jejich stylu na psychologické, romantické, parodie či tragické (*darkfic*). Některé v záhlaví uvádějí i dobu děje, populární je např. *doba Jamese Pottera* (otce Harryho) nebo naopak *po Bradavicích* (tj. po ukončení studia). Povídka se může stejně tak dobře odehrávat za doby zakladatelů Bradavické školy čar a kouzel, stejně jako za doby následných generací, které za pomoci archeologie pomalu odkrývají minulost. Spekulace podněcuje sama autorka na svém webu, když odpovídá či naopak mlží na některé dotazy ohledně minulosti svých postav či jejich budoucího vývoje.

A spekulací kolem posledního dílu je opravdu mnoho. Od čtvrtého dílu zabíjí autorka v každém díle jednu kladnou postavu. Nejprve zemřel jeden ze studentů, nepatřící sic mezi klíčové figury, přesto však důležitý a svoji povahou patřící jednoznačně na stranu dobra. Následoval Harryho kmotr, silná osobnost a jeden z ústředních aktérů celého příběhu. A konečně v zatím posledním díle zemřel rukou další význačné postavy Albus Brumbál, jeden z největších kouzelníků celého příběhu a z hlediska osobních kvalit největší postava vůbec, nejmocnější Harryho ochránce. Jelikož autorka již dávno před vyjitím dotyčného dílu ohlásila smrt jedné z rozhodujících charakterů, vypsaly sázkové kanceláře kursy na jednotlivé postavy jako u sportovních utkání. Nyní autorka prorokuje smrt dalších dvou ústředních postav, což může být fanoušky fan fiction skutečná výzva. Neboť pokusy předjímat vývoj příběhu patří k nejzajímavějším tvůrčím počínům.

Svět Harryho Pottera provází mnoho masových jevů, od obrovských front při vydávání každého nového dílu a milionové tržby s prodejem souvisejícími, až po odpor z řad církve a veřejné pálení těchto knih v Novém Mexiku pod vedením katolického pastora. Existence HP fan fiction jen dokládá tuto popularitu a je jejím vyjádřením; je otázka, nakolik přežije ukončení celé série. Bude potterománie pokračovat i po vyjití posledního dílu nebo poklidně vyšumí?

Jev, který jsme právě podrobně popsali, by bez internetu nebyl možný, minimálně ne v takovém rozsahu a pojetí. HP fan fiction rovněž své čtenáře bezesporu ovlivňuje, neboť konfrontací odlišných přístupů a náhledů na důvěrně známý a zdánlivě krotký příběh nutně dochází ke změně čtenářova vnímání či alespoň k rozšíření jeho pohledu, byť by to znamenalo, že se rozhodne něco takového na internetu už nikdy neotevřít. Navíc se uživatel setká s jevy a skutečnostmi, o jejichž existenci neměl do té doby ani tušení. Často se jedná o svět natolik odlišný od jeho vlastního, že lze s trochou nadsázky hovořit o „kulturním šoku.“

Ale ať již zaujme etické stanovisko jakékoli, z pohledu analytického zkoumání se jedná o svět nečekaně přitažlivý; i kdyby jen proto, že ho to vytrhne ze zažitého vnímání věcí.

Příloha I.

Převzato ze <http://www.sosaci.net/>

Záhlaví

Záhlaví (někdy také disclaimer) je nástroj používaný především v zahraniční fanfiction. Měl by umožnit jednak lepší orientaci v obsahu povídky, ale také deklarovat to, že autor si uvědomuje svou závislost na původním díle (v našem případě na Harrym Potterovi). Jak ho napsat? Jednoduše. Stačí vyplnit pár níže uvedených kolonek:

- Název: název povídky
Autor: vaše přezdívka (během povídkové soutěže ji nahradíme číslem)
Přístupnost: věk, pro který je povídka přípustná (kategorie: bez omezení, do 12let nepřístupné, do 15let nepřístupné, do 18 let nepřístupné)
Pár: pokud je ve vaší povídce důležitý konkrétní pár, uveďte jej zkratkou, např.: HG/RW
Varování: uveďte, zda povídka obsahuje něco, co by mohlo některým čtenářům vadit (sex. deviace nebo jiné výjimečnosti, smrt jednoho z hlavních charakterů, extrémní násilí)
Shrnutí: shrnutí děje (navnadění čtenáře) bez prozrazení konce
Prohlášení: text přibližně tohoto znění: povídka nebyla napsána za účelem zisku, postavy patří J. K. Rowlingové. Vaší vlastní verzi „prohlášení“ se nijak nebráníme, pokud smysl zůstane více méně zachován
Poznámka: cokoliv jiného byste chtěli čtenáři sdělit, než se pustí do vaší povídky

Příklad:

Název: Pláč nad rozlitym mlékem

Autor: Marcellina Porcellina de la von Malfoy

Přístupnost: do 12 let nepřístupné

Pár: SS/Winky

Varování: Povídka obsahuje zcela sexuálně jednoznačnou scénu, ve které vystupuje opilá skřítko vytírající podlahu.

Shrnutí: Severus Snape vylije drahocennou ingredienci. Jeho slzy setře osoba, od

které by to byl nikdy nečekal.

Prohlášení: Tato povídka nebyla sepsána za účelem zisku. Jsou v ní využity postavy a události, které jsou duševním vlastnictvím J.K. Rowlingové.

Poznámka: Autorka děkuje XY za beta-read a doufá, že tentokrát ji SOS konečně neseřve.

Prameny:

<http://www.sosaci.net/> - SOS. Společnost pro osvětu spisovatelů

<http://nevi.bloguje.cz/> - Osobní stránky Neviâthiel. Analýza jevu označovaného Mary Sue. Viz.:

http://nevi.bloguje.cz/12_tema.php?PHPSESSID=6c53614e309e17873a5957dea27c0b5c

(navštíveno 27.6.2006)

<http://timeeater.sosaci.net/> - Časožrout. Výběrový archiv HP povídek.

<http://zapovezenykabinet.sweb.cz/> - Zapovězený kabinet. Výběr mimořádně infantilních HP povídek, které jsou po oglosovány pro pobavení a potěchu čtenářů.

<http://www.hp-lexicon.org/> - Harry Potter Lexikon. Vše podstatné, podrobně a precizně. Anglicky.

<http://www.potterharry.net/> - Archiv povídek, diskuse, galerie. Česky.

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a kámen mudrců. 1. Praha, Albatros, 2000

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a tajemná komnata. 2. Praha, Albatros, 2000

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a vězeň z Azkabanu. 3. Praha, Albatros, 2001

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a ohnivý pohár. 4. Praha, Albatros, 2001

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a Fénixův řád. 5. Praha, Albatros, 2004

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter a princ dvojí krve. 6. Praha, Albatros, 2005

Rowlingová, Joanne K.: Harry Potter and the Philosopher's Stone. London, Bloomsbury, 1997

www.jkrowling.com. – Oficiální stránky Joanne K. Rowlingové.

Potter: na závěr dva zemřou - Mladá fronta dnes ze 28. června 2006, článek v rubrice Kultura